

Zásady přístupu k dětem, žákům, studentům s PAS v rámci vzdělávacího procesu

Obsah

1. Charakteristika poruch autistického spektra	2
2. Specifika v chování žáků s poruchou autistického spektra	2
2.1 Specifika v sociální interakci a sociálním chování.....	2
2.2 Specifika ve verbální i neverbální komunikaci.....	3
2.3 Specifika v oblasti představivosti a hry, chování (repetitivní vzorce chování), zájmů nebo aktivit	3
2.4 Specifika v oblasti smyslové percepce.....	3
3. Zásady přístupu při výchově a vzdělávání žáků s PAS	3
3.1 Zásada přesnosti, jasnosti instrukcí a zajištění předvídatelnosti	4
3.2 Zásada strukturování pracovního dne a činností	4
3.3 Zásada jasné a konkrétní motivace	4
3.4 Zásada klidného a empatického přístupu.....	4
3.5 Zásada dodržování časové souslednosti úkolů.....	4
3.6 Zásada vyšší míry vizuální podpory	5
3.7 Zásada posilující koncentraci pozornosti.....	5
3.8 Zásada srozumitelného nastavování sociálně komunikačních pravidel a zvládnání situací, které vyžadují praktickou zkušenost.....	5
3.9 Zásada střídání pracovních činností a odpočinku.....	5
4. Spolupráce škola – zákonný zástupce žáka – odborní pracovníci	5
5. Doporučený postup školy pro prevenci vzniku problémových situací u žáků s PAS	5
5.1 Komplexní týmový přístup v rámci školy.....	7
6. Zajištění bezpečnosti a zdraví – školní řád – krizový plán	8
6.1 Krizový plán.....	9
7. Doporučené odkazy, literatura	12
PŘÍLOHY	14
Příloha č. 1: Jmenný seznam koordinátorů péče o žáky s PAS	15
Příloha č. 2: Desatero pro školy aneb „Do školy poprvé přichází žák s PAS“	17
Příloha č. 3: Desatero komunikace se žákem s PAS ve škole	18
Příloha č. 4: Seznam organizací z oblasti sociálních služeb, které se v ČR zabývají péčí o žáky s PAS v jednotlivých krajích	19

1. Charakteristika poruch autistického spektra

Poruchy autistického spektra (dále jen „PAS“) jsou skupinou poruch, které se diagnostikují na základě projevů chování. Jejich charakteristika se v poslední době významně měnila. V současné době hovoříme souhrnně o poruchách autistického spektra a rozlišujeme je podle míry podpory, kterou jedinci potřebují (Diagnostický a statistický manuál duševních poruch – DSM V), nově jsou východiskem také klasifikace stupně postižení intelektu a funkční komunikace (viz 11. revize Mezinárodní klasifikace nemocí, jejíž předpokládaná platnost v ČR je v roce 2022). V praxi se stále můžeme setkat s označením pervazivní (všepřonikající) vývojové poruchy a s vydělováním jednotlivých diagnostických kategorií, mezi které jsou řazeny mj. dětský autismus, atypický autismus, Rettův syndrom, Aspergerův syndrom, jiné pervazivní vývojové poruchy, pervazivní vývojová porucha nespecifikovaná (10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí).

Základní diagnostická triáda PAS zahrnuje různou míru narušení v těchto oblastech:

- *sociální interakce a sociální chování;*
- *verbální i neverbální komunikace;*
- *oblast představitelnosti a hry, omezených vzorců chování, zájmů nebo aktivit.*

Stupeň závažnosti poruch bývá různý, typická je také značná variabilita projevů. I v případě nejlehčích forem postižení je zhoršena sociabilita a ztíženo zařazení jedince do společnosti. Více podrobností k odlišnostem a projevům v jednotlivých oblastech je popsáno v následující části.

2. Specifika v chování žáků s poruchou autistického spektra

Chování a projevy každého dítěte, žáka, studenta (dále jen „žák“) s PAS mohou být značně různorodé. Některé schopnosti a dovednosti mohou odpovídat věku, jiné jsou výrazně opožděné nebo nerozvinuté. U žáků s PAS se lze setkat s různou úrovní intelektových schopností (mentální retardace; průměrné intelektové schopnosti s nerovnoměrným vývojem; nadprůměrné nadání), je tedy důležité individualizovat přístup ke vzdělávání pro každého žáka.

Základní specifika v chování lze popsat na základě diagnostické triády, jelikož právě v daných oblastech se nejvíce projevují:

2.1 Specifika v sociální interakci a sociálním chování

U jedinců s PAS sledujeme problémy v porozumění sociálním situacím nebo sociálním vztahům. Setkáváme se s různým stupněm zájmu o sociální kontakt (např. žáci mazliví; pasivní; neteční; aktivní; zdrženliví; nejistí a neschopní přiměřeně navázat kontakt; fixovaní na blízké osoby). Zároveň platí, že se tyto jedinci často nedostatečně orientují v důsledku specifických problémů v mezilidských vztazích a sociálních situacích, nedokáží dobře porozumět verbální i neverbální komunikaci, mají problémy s neustálými změnami. To vede k tendenci ritualizovaného chování s prvky stereotypie (např. potřeba jíst stále stejné jídlo; dodržovat stále stejnou trasu cesty), což se následně odráží v jejich chování.

V rámci přístupu k jedincům s PAS se tedy snažíme o vysvětlení situací a objasnění toho, co je v dané situaci žádoucí (funkční) reakce a co nežádoucí reakce. V neposlední řadě je třeba zohlednit i odlišnosti v

porozumění emočního prožívání vlastního i druhých lidí. Jedinci s PAS mají velké obtíže s empatií (vcítění se do prožívání druhých), což může vést k problémům v pochopení příčin a záměrů chování druhých lidí.

2.2 Specifika ve verbální i neverbální komunikaci

Jedinci s PAS vykazují různé obtíže v komunikaci a vývoji řeči (mutismus; dysfázii; echolálii; verbalismus; agramatismus; ulpívání na tématu hovoru; repetitivní doptávání), ale také rozvinutou slovní zásobu včetně jazykového nadání nebo naopak úplnou absenci řeči. Často se setkáváme s tím, že i když je řeč rozvinuta, objevují se problémy v komunikaci (např. žák verbálně komunikuje, ale nedokáže sdělit svá přání, pocity; není schopen užívat neverbální komunikační prostředky, jako např. výraz obličeje, oční kontakt, postoj těla či gesta). Primárně je tedy důležité zaměřit se na rozvoj tzv. funkční komunikace, aby žák dokázal komunikovat své potřeby, a současně bylo zřejmé, že rozumí sdělení pedagoga nebo jiných dospělých osob. Je možné využívat různé metody alternativní a augmentativní komunikace.

2.3 Specifika v oblasti představitosti a hry, chování (repetitivní vzorce chování), zájmů nebo aktivit

Menší flexibilita myšlení, problémy v oblasti představitosti ovlivňují oblast zájmu, her a aktivit, která bývá u žáků s PAS narušena. Častým projevem jsou neobvykle silné či zvláštní zájmy (např. oblíbené předměty, hračky; činnosti; pohádky; televizní reklamy; témata), omezená schopnost spontánně sdílet s ostatními vrstevníky radost a zájmy či rigidní a kompulzivní chování. Četnost takového chování se zvyšuje při nadměrné stresové zátěži či emočně náročných situacích (i při projevech radosti). Setkáváme se také se stereotypními nebo repetitivními motorickými pohyby (např. poskakování; mávání rukama; kývání tělem; kroucení prstů před obličejem).

2.4 Specifika v oblasti smyslové percepce

Ač se tato specifika nezařazují do základní diagnostické triády, jsou dalším významným faktorem, který může ovlivnit začlenění žáka s PAS do běžné třídy (např. hypersenzitivita na zvuky, vůně, chutě nebo taktilní podněty). Např. hlasité zvuky mohou u žáků vyvolávat až fyzickou bolest, setkáváme se s nesnášenlivostí k určitým druhům materiálů nebo i určitým typům jídla. Na druhou stranu mohou mít někteří jedinci zvýšený práh bolesti, nemusí reagovat na bolest, zranění. Objevuje se také zraková fascinace světly nebo pohybem. Specifické vnímání tedy můžeme najít u všech smyslových modalit.

V následujících kapitolách ukážeme, jak se zmíněná specifika mohou promítnout ve fungování žáka ve škole. Jednotlivé informace slouží pro základní orientaci při práci se žákem s PAS a mohou fungovat také jako samostatné dokumenty (viz příloha č. 2 a příloha č. 3), proto se může stát, že se v některých aspektech překrývají.

3. Zásady přístupu při výchově a vzdělávání žáků s PAS

Při zařazování žáků s PAS do škol bychom měli respektovat základní zásady přístupu, abychom umožnili žákovi lépe porozumět systému a pravidlům školy. V podstatě jde o to, aby bylo školní prostředí pro žáka pochopitelné, bezpečné a uměl se v něm orientovat.

3.1 Zásada přesnosti, jasnosti instrukcí a zajištění předvídatelnosti

Většina žáků s PAS potřebuje větší míru struktury prostředí a činností, aby mohla kvalitně a srozumitelně pracovat. Předvídatelnost a pravidelnost denních činností je pro žáky s PAS, pro které je charakteristická potřeba určité míry ritualizace, zárukou vykonávání rutinních činností. Neznámé a nečekané události u nich mohou vyvolat stres a nejistotu, což může vést k úzkosti, problémovému chování nebo k výkyvům či selhání v obvykle zvládaných činnostech.

3.2 Zásada strukturování pracovního dne a činností

Pro žáky s PAS mohou být důležitým pomocníkem plány dne, psané připomínky a pravidla (např. před obědem si myji ruce), popisy školních situací (např. při zvonění bych měl být ve třídě; postavím se, když vstoupí učitel). V závislosti na povaze a závažnosti PAS je v období adaptace na školní prostředí vhodné výrazně podpořit strukturalizaci prostoru, činností a času (např. denní režim; rozvrh vyučovacích hodin; strukturovaný plán vyučovací hodiny). Uplatnění uvedených principů pomáhá žákovi s PAS nalézt odpověď na otázky: kde a kdy bude; co dělá; jak to má dělat; jak dlouho to bude trvat; proč to dělá. Strukturujeme žákovi čas, prostředí, ve kterém se pohybuje, i jednotlivé činnosti (např. oblékání se). Používáme strukturu pracovního programu, rozvrh dne, strukturu řešení úkolu (např. přečtu si zadání; napíši si otázku, na kterou mám odpovědět; zapíši si postup; vypracuji úkol; napíši výsledek; podtrhnu). Můžeme využít i strukturované pracovní listy, krabice s vnitřní strukturou, strukturované činnosti s vizualizací jednotlivých kroků (více viz Čadilová, Žampachová, 2008).

3.3 Zásada jasné a konkrétní motivace

Žáci s PAS musí rozumět smyslu vykonávaných činností. Sociální motivace zpravidla nefunguje, vzhledem k omezené schopnosti empatie. Pokud jsou žáci pro vykonávané činnosti vhodně motivováni, je možné udržet jejich pozornost a soustředění na práci. Při ztrátě motivace rapidně klesá i schopnost soustředění. Jak již bylo uvedeno, motivace by měla být konkrétní, dosažitelná a jasně vztažená k vykonávané činnosti.

Jednou z forem práce s motivací žáka je využití jeho silných stránek, které může být spojeno s poskytováním určitého motivujícího druhu odměny (např. žák může vykonávat aktivity, které jsou ve spektru jeho zájmů; v různých typech úkolů lze využít oblíbené předměty/témata žáka, např. při oblíbené hasičů zadáváme žákovi čtení a matematické úlohy o hasičích).

3.4 Zásada klidného a empatického přístupu

S ohledem na specifika v chování a komunikaci žáků s PAS (např. nevhodné poznámky; netaktní přímočarost; otázky mimo kontext; banální výroky; úzkostné reakce při setkáních s novými lidmi; vulgární vyjadřování; odborné otázky) je nezbytné reagovat na uvedené projevy s pochopením.

3.5 Zásada dodržování časové souslednosti úkolů

Činnosti realizované se žáky s PAS by měly probíhat podle pravidel zřejmých žákům, neboť jestliže se často mění plánované činnosti a nerespektují se stanovená pravidla, dochází u žáků k nejistotě. V případě, že je třeba změnit původně nastavený harmonogram a postup práce, je nezbytné změnu žákovi vysvětlit. Pokud je potřeba, můžeme využít i formu vizualizované informace. Tam, kde se dá očekávat změna v zažitém režimu

(např. výlet; exkurze; suplování), je vhodné ji nejen dopředu sdělit, ale také počítat s možností alternativního řešení pro žáka s PAS.

3.6 Zásada vyšší míry vizuální podpory

Vizuální podpora pomáhá většině žáků při učení a vstřebávání nových informací. Pro většinu žáků s PAS je vizuální informace nezbytnou podporou pro pochopení významu předávané informace. Pokud chceme, aby si žák s PAS osvojil pracovní činnost, je vhodné ji názorně demonstrovat, rozepsat v bodech nebo rozkreslit (využít tzv. schémata postupů). Postupně lze proces zjednodušovat a doplňovat verbálním vysvětlením.

3.7 Zásada posilující koncentraci pozornosti

Při zvýšeném motorickém neklidu lze umožnit žákovi s PAS manipulaci s předmětem, nebo realizovat činnost, která neruší ostatní a žákovi umožňuje soustředění, jako je např. mačkácké míček, provázek, gumička. Je dobré podporovat také aktivity, které žákovi s PAS umožní střídání pohybu v hodině, jako je např. rozdávání papírů a sbírání sešitů. Pro zlepšení kvality pozornosti je důležité pravidelné a vyvážené střídání odpočinku a činnosti.

3.8 Zásada srozumitelného nastavování sociálně komunikačních pravidel a zvládnání situací, které vyžadují praktickou zkušenost

U žáků s PAS sledujeme odlišnosti v oblasti komunikace. Je důležité vědět, jaký způsob komunikace žák upřednostňuje, jaké je jeho porozumění řeči. Dochází také k odlišnému chápání některých projevů v komunikaci, zvláště pak ironie, sarkasmu či metafor. Mnohdy je důležité upozornit žáka na zdánlivě všeobecně známé skutečnosti (viz Desatero komunikace se žákem s PAS ve škole).

3.9 Zásada střídání pracovních činností a odpočinku

Možnost odpočinku a relaxace je důležitá pro prevenci vzniku nežádoucího chování či vzniku afektu způsobeného únavou a „přetažením“, tlakem na výkon, protože navozuje zklidnění a předchází stresu. Pro odpočinek žáka je vhodné vymezit konkrétní prostor i čas.

4. Spolupráce škola – zákonný zástupce žáka – odborní pracovníci

Pro vzdělávání všech žáků bez rozdílu je nezbytná spolupráce školy a zákonných zástupců žáků. U žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je nezbytná také součinnost se školskými poradenskými zařízeními. Úkolem speciálního pedagoga nebo psychologa školského poradenského zařízení (dále jen „ŠPZ“), který na základě posouzení vzdělávacích potřeb žáka zná jeho specifika (včetně silných a slabých stránek), je poskytovat metodickou podporu pedagogickým pracovníkům školy i zákonným zástupcům žáka.

Pro úspěšnou spolupráci je nutné nastavení a využívání vzájemné informovanosti aktérů zapojených do vzdělávacího procesu žáka s PAS (např. pedagog; asistent pedagoga; zákonný zástupce; vychovatel; výchovný poradce). V případě, že ve škole pracuje školní speciální pedagog nebo školní psycholog, je nutné spolupracovat také i s ním.

5. Doporučený postup školy pro prevenci vzniku problémových situací u žáků s PAS

Škola by měla znát specifika v chování žáka a reflektovat je v rámci fungování třídy a školy (např. při výběru konkrétní třídy žáka; zavedení vizualizačních prvků pro zlepšení orientace ve škole). Na základě doporučení

ŠPZ a dohody se zákonnými zástupci žáka (viz Specifika v chování žáků s poruchou autistického spektra) by měly být identifikovány oblasti či projevy v chování, které mohou v kontextu školy působit jako nestandardní, nežádoucí či problémové.

Při výchovných postupech u žáků s PAS je důležité si uvědomit, že jejich chování může plnit různé funkce, které pro nás mohou být vodítkem v dalším postupu. Zároveň je třeba mít na paměti, že součástí PAS není automaticky autoagresivní či agresivní chování.

Je pro nás tedy důležité sledovat, v jakých situacích se chování objevuje, co může být jeho příčinou (sledujeme tedy, co chování předcházelo). Můžeme sem zařadit např.:

- **Chování jako forma vyjádření emocí** – vzhledem k tomu, že mají žáci s PAS potíže s vyjadřováním emocí, mohou v rámci chování vykazovat specifika, která se objevují ve zvýšené míře ve chvílích stresu, emocionálního vypětí, nenadálých změn (např. poskakování; mávání rukama; kývání se; vykřikování, ale např. i autoagresivní chování či útok na spolužáka).
- **Chování jako projev neporozumění situaci** – v situacích, kdy žák např. nerozumí co se kolem něj děje, nerozumí tomu, co bude následovat, projeví se to v jeho chování.
- **Chování jako forma komunikace** – obtíže žáků v sociální interakci a komunikaci mohou vést k tomu, že využijí pro kontakt se spolužákem takovou formu chování, u níž mají ověřeno, že vyvolá reakci ze strany druhého, i když často neodpovídá sociálnímu kontextu a může být pro druhého nepříjemná (např. objímání; nerespektování osobní zóny druhého; držení druhého).
- **Chování jako prostředek dosažení cíle** – ač zde vlastně hovoříme o základní funkci volního chování, u žáků s PAS se setkáváme s tím, že cíl neumí dobře komunikovat a cesty, které volí k dosažení cíle, neodpovídají běžným postupům, tudíž jsou pro okolí obtížně pochopitelné (např. žák s PAS jedná bez ohledu na ostatní; není schopen odložit naplnění svých potřeb).
- **Chování jako následek přetížení v oblasti smyslového vnímání či obtíží se smyslovou integrací** – vzhledem k výše uvedeným specifickým problémům ve smyslovém vnímání se může objevit svou intenzitou neadekvátní či neočekávaná reakce na smyslový podnět.
- **Chování jako následek polaritních přesvědčení (černobílé myšlení)** – deficity exekutivních funkcí a odlišné vnímání sociálních situací (vlivem narušení procesu socializace) mohou vést k chování nepřiměřenému věku a situaci, kdy žák nedokáže zvládnout neúspěch nebo není schopen přijmout řešení situace, které není zcela podle pravidel (např. společenského chování nebo i školního řádu).

Dále by mělo být stanoveno, jaké projevy v chování jsou pro žáka charakteristické, které projevy v chování budou v rámci školy tolerovány (typicky např. stereotypie v chování nezbytná pro základní pocit bezpečí žáka, např. nošení oblíbeného předmětu do školy; možnost odpočinku mimo třídu; umožnění objetí učitele v rámci rituálu vítání a loučení), a ve kterých případech se jedná o chování v prostředí školy problémové (např. vykřikování vulgarismů; házení předměty; nedodržování osobní zóny při sociálním kontaktu). U takového chování by měl být stanoven intervenční postup, jak s daným chováním pracovat, tedy měly by být jasně dané konkrétní strategie (např. ignorování; posilování žádoucího chování; způsob komunikování zpětné vazby) vycházející z doporučení ŠPZ, zkušenosti zákonných zástupců žáka a třídního učitele (či dalších pedagogických pracovníků, např. asistenta pedagoga).

Výše uvedené skutečnosti můžeme zohlednit v rámci individuálního vzdělávacího plánu nebo pouze vytvořit individuální výchovný plán. Konkrétní postup závisí na rozhodnutí každé školy. V případě výrazných specifík

v chování žáka doporučujeme takový dokument vytvořit, jelikož může pomoci např. při předávání informací novým vyučujícím. Konkrétní strategie při řešení problémů s chováním žáků s PAS můžeme najít např. v Metodice práce se žákem s poruchami autistického spektra (Žampachová, Čadilová, 2012) nebo v publikaci Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole (Bělohlávková a Vosmik, 2010).

5.1 Komplexní týmový přístup v rámci školy

- SPC (PPP) v závěrech vyšetření určených pro školu v Doporučení pro vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen „Doporučení“) v části „Závěry vyšetření žáka podstatné pro vzdělávání a pobyt ve škole“ popíše podrobně specifika práce s žákem tak, aby bylo zřejmé, co je třeba ve vzdělávání žáka zohlednit, jak se má upravit organizace vzdělávání a metody práce se žákem. Pokud zákonný zástupce vyhodnotí, že je nezbytné škole sdělit přesnou diagnózu, pak se tato skutečnost uvede v Doporučení, v části „Další doplňující informace“.
- Ředitelem školy pověřený pedagogický pracovník (nejvhodněji pedagogický pracovník školního poradenského pracoviště) zodpovídá za spolupráci se školským poradenským zařízením, v jehož péči je daný žák s PAS.
- Pověřený pedagogický pracovník (ve spolupráci s příslušným ŠPZ) seznámí pedagogické i nepedagogické pracovníky školy, kteří budou se žákem v kontaktu (např. při výuce; v družině; při odborném výcviku; v tělocvičně; ve školní jídelně), s obecnými specifiky žáka s PAS, se specifiky v chování a komunikaci, dále se zásadními a podstatnými informacemi o individuálních zvláštěnostech a potřebách daného žáka.
- Pověřený pedagogický pracovník zajistí ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm a pracovníkem školského poradenského zařízení, který se problematikou PAS zabývá, besedy a osvětu pro pedagogy i žáky školy a jejich zákonné zástupce takovou formou, která je seznámí se specifiky žáků s PAS v celé šíři, pokud je to možné, včetně pohledu odborníků, jako jsou psycholog, psychiatr, neurolog apod.
- Pověřený pedagogický pracovník úzce spolupracuje s třídním učitelem žáka, asistentem pedagoga a školním metodikem prevence, organizuje ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm (případně ŠPZ) kazuistické semináře pro sdílení dobré i špatné praxe v oblasti prevence a předcházení vzniku nežádoucího chování žáků s PAS nebo v oblasti řešení akutních krizových situací.
- Pro pedagogický tým podílející se na vzdělávání žáka/žáků s PAS je vhodné zajistit také pravidelnou metodickou podporu formou supervize, vedení bálintovských skupin nebo mentoringu odborníkem z praxe (viz přílohy). Škola případně zajistí možnost spolupráce s odborným pracovištěm v souvislosti s dlouhodobým nácvikem zvládnutí krizových situací souvisejících s projevy nežádoucího chování u žáků (např. sebepoškozování; agresivita; nespoupráce; šikana).
- Třídní učitel úzce spolupracuje se zákonnými zástupci žáka a pravidelně je kontaktuje ve snaze zajištění optimální podpory pro vzdělávání žáka. Neprodleně informuje zákonné zástupce žáka a pověřeného pracovníka školy o změnách v chování, změnách aktuálního zdravotního stavu, projevech problémového chování žáka, o plánovaných nebo náhlých změnách ve školním prostředí oproti nastavenému standardu (např. personální změny v případě onemocnění pedagogického pracovníka; akutní nebo plánovaná rekonstrukce opravy v areálu školy). O těchto záležitostech může zákonné zástupce po dohodě s třídním učitelem či v součinnosti s ním informovat i asistent pedagoga, který by měl znát své kompetence v dané oblasti.

- Pedagogický pracovník při práci s třídním kolektivem vždy zohledňuje věk, schopnosti žáků a sociálně psychologické jevy, které se u žáků ve třídě vyskytují. Způsobem přiměřeným věku a schopnostem jednotlivých žáků formou nejrůznějších metod rozvíjí schopnost diskutovat, pracovat v týmu a respektovat ostatní, uvědomovat si význam a podstatu pomoci a solidarity mezi lidmi, vzájemné úcty a snášenlivosti.
- Třídní učitel v případě potřeby a po dohodě se zákonným zástupcem spolupracuje s lékařskými specialisty, v jejichž péči je žák s PAS veden – především praktickým lékařem pro děti a dorost, dětským psychiatrem, případně dětským klinickým psychologem.

6. Zajištění bezpečnosti a zdraví – školní řád – krizový plán

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“), ve znění pozdějších předpisů, stanovuje v § 22 povinnosti žáků, studentů a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků, kdy žáci a studenti jsou povinni řádně docházet do školy nebo školského zařízení a řádně se vzdělávat; dodržovat školní a vnitřní řád, předpisy a pokyny školy a školského zařízení o ochraně zdraví a bezpečnosti, s nimiž byli seznámeni; plnit pokyny pedagogických pracovníků škol a školských zařízení vydané v souladu s právními předpisy a školním nebo vnitřním řádem.

Zletilí žáci a studenti jsou podle § 22 odst. 2 školského zákona povinni informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání; dokládat důvody své nepřítomnosti ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem; oznamovat škole a školskému zařízení údaje podle § 28 odst. 2 a 3 školského zákona¹ a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost žáka a studenta, a změny v těchto údajích.

Zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků jsou rovněž podle § 22 odst. 3 školského zákona povinni zajistit, aby žák docházel řádně do školy nebo školského zařízení; na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení se osobně zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání dítěte nebo žáka; informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích dítěte nebo žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání; dokládat důvody nepřítomnosti dítěte a žáka ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem; oznamovat škole a školskému zařízení údaje podle § 28 odst. 2 a 3 školského zákona a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost dítěte a žáka, a změny v těchto údajích.

Dle § 22b školského zákona je povinností pedagogického pracovníka vykonávat pedagogickou činnost v souladu se zásadami a cíli vzdělávání; chránit a respektovat práva dítěte, žáka nebo studenta; chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování ve školách a školských zařízeních; svým přístupem k výchově a vzdělávání vytvářet pozitivní a bezpečné klima ve školním prostředí a podporovat jeho rozvoj; zachovávat mlčenlivost a chránit před zneužitím osobní údaje, informace o zdravotním stavu dětí, žáků a studentů a výsledky poradenské pomoci školského poradenského zařízení a školního poradenského pracoviště, s nimiž přišel do styku; poskytovat dítěti, žáku a studentovi nebo zákonnému zástupci nezletilého dítěte nebo žáka informace spojené s výchovou a vzděláváním.

Školy a školská zařízení jsou povinny při vzdělávání a s ním souvisejících činnostech dodržovat bezpečnost a ochranu zdraví ve školách a školských zařízeních dle § 29 školského zákona.

¹ Dokumentace škol a školských zařízení (školní matrika školy, školní matrika školského zařízení).

Obecně platná pravidla dodržování bezpečnosti při výuce, o přestávkách, při pohybu v prostorách školy i mimo ni, při odborném výcviku atd., vymezená v příloze č. 14 Rizikové chování v materiálu „Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28)“, jsou doporučující pro všechny skupiny dětí, žáků a studentů, tedy i pro děti, žáky a studenty s PAS.

Krizový plán vytváříme pouze u žáků, u nichž existuje důvodný předpoklad, že mohou vzniknout situace ohrožující zdraví či život žáka/žáků, např. opakované agresivní či autoagresivní afektivní stavy. Měl by obsahovat postupy, které přesně řeší individuální krizové situace, jež mohou nastat. Postupy by měly být jasné a závazné pro každého pracovníka školy a určující konkrétní kompetence a odpovědnost jednotlivých zaměstnanců. Krizový plán by měl obsahovat popis konkrétních kroků při vzniku situací, ve kterých by mohlo dojít k ohrožení zdraví či života žáka/žáků, vymezení kompetencí a odpovědnosti jednotlivých zaměstnanců, včetně přesného stanovení podmínek, kdy a za jakých okolností škola žádá o pomoc jiné odborníky, např. Zdravotnickou záchrannou službu.

6.1 Krizový plán

V prostředí školy se snažíme předcházet vzniku problémového chování a krizových situací u žáků s PAS. Vhodné postupy práce s žákem v rámci vzdělávání i v rámci mimoškolních aktivit (v rámci školy) jsou popsány v individuálním vzdělávacím plánu. Informace o vhodných postupech práce se žákem s PAS jsou v doporučení ŠPZ uvedeny obvykle v „Závěrech podstatných pro vzdělávání žáka a jeho pobyt ve škole“ a dále jsou podrobněji rozepsány v části „Podpůrná opatření jiného druhu“. Krizové situace u žáků s PAS jsou obvykle důsledkem podcenění některých specifik v jejich chování, např. neporozumění právě probíhající situaci, pocit nepochopení nebo naopak potřeba zvýšené pozornosti.

Minimální preventivní program školy může obsahovat také návrh řešení případných krizových situací u žáků s PAS, s psychiatrickým onemocněním atd. V plánu by měli být uvedeni přednostně pracovníci školního poradenského pracoviště (školní metodik prevence, výchovný poradce, školní speciální pedagog, školní psycholog), u těchto pracovníků lze předpokládat hlubší znalosti, jak zvládat rizikové a agresivní chování žáků. Tito pedagogičtí pracovníci zajišťují primárně také podporu pedagogů ve třídách, pokud takové situace nastanou.

Po proběhlé krizové situaci u žáka s PAS je vhodné vysvětlit spolužákům, co bylo příčinou reakce, jak můžeme těmto reakcím předcházet a dále jak se můžeme v podobných situacích zachovat. Vždy je potřeba vycházet z aktuální situace a nejlépe ke spolupráci přizvat pracovníky školního poradenského pracoviště, případně vyhodnotit závažnost celé situace a následně postupovat v zájmu ochrany zdraví žáka.

Jako nejzávažnější hodnotíme situace, kdy by mohlo dojít k ohrožení zdraví či života samotného žáka s PAS nebo jeho spolužáků, pedagogických i nepedagogických pracovníků školy. V takovém případě je nezbytné dodržet následující postup:

1) V případě agresivního chování žáka (např. brachiální agrese; kousání; kopání; házení předmětů, hraček či ničení vybavení třídy):

- snažíme se zajistit bezpečí ostatním žákům (zajistíme odchod žáka s PAS × ostatních žáků ze třídy), na žáka v akutním afektivním stavu hovoříme klidným hlasem (v případě, že žák reaguje negativně, nekomunikujeme s ním), popisujeme situaci, snažíme se ho uklidnit, odstraníme z žákova dosahu nebezpečné předměty (např. židle, nůžky);

- přivoláme pomoc alespoň jednoho dalšího dospělého, prostřednictvím mobilního telefonu, s pomocí žáků, případně dalších dospělých osob;
- stále se snažíme žáka verbálně uklidnit, pomalu se k němu přibližujeme, ale pouze do bezpečné vzdálenosti. Je také vhodné udržet mezi žákem a námi ochrannou bariéru (např. školní lavice);
- pokud žák na uklidňování reaguje, můžeme se k němu dále přibližovat, přičemž stále hovoříme klidným hlasem a uklidňujeme ho (vždy je třeba vzít v úvahu fyzickou sílu žáka, která se v situaci afektu násobí);
- snažíme se, aby se žák posadil např. na zem, na židli, na koberec a pokračujeme v jeho zklidňování;
- pokud afekt stále trvá, udržujeme bezpečný odstup, hlídáme, aby si žák neublížil, zajišťujeme prostor (např. u oken), verbálně ho uklidňujeme a čekáme na pomoc dalšího dospělého;
- kontaktujeme zákonné zástupce žáka, v případě potřeby Zdravotnickou záchrannou službu, při agresi vůči druhým osobám i Policii ČR (ve zvlášť závažných případech).

Příklad:

PLÁN A – ODVEDENÍ ŽÁKA:

- vyučující zajistí bezpečnost žáků ve třídě a podle předem nastavených pravidel v Krizovém plánu požádá o spolupráci další pedagogické pracovníky tak, aby bylo možné převést žáka v akutní krizi do klidného a bezpečného prostředí,
- vyučující vyčká momentu uklidnění žáka. Následně uplatňuje prvky motivace ke znovunavrácení žáka do učebního procesu, případně při přetrvávajícím afektu je informován zákonný zástupce žáka nebo je zavolána Zdravotnická záchranná služba.

PLÁN B – ODVEDENÍ TŘÍDY:

- v případě, že chování žáka s PAS je natolik ohrožující, že není možné jeho převedení do jiného prostoru školy, vyučující opět zajistí spolupráci s určenými pedagogickými pracovníky školy dle pravidel nastavených v Krizovém plánu a zajistí bezpečné přesunutí žáků třídy do náhradních prostor,
- pokračuje snaha o zklidnění žáka, pokud se zklidnění žáka nedaří, je třeba upozornit zákonného zástupce, případně požádat o odbornou pomoc (Zdravotnická záchranná služba).

2) V případě autoagresivního chování žáka (např. kousání se; bouchání se do hlavy; bití hlavou o stěnu/o zem; vytrhávání si vlasů):

- snažíme se zajistit bezpečí ostatním žákům (zajistíme odchod žáků ze třídy). Na žáka v akutním afektivním stavu hovoříme klidným hlasem, snažíme se ho uklidnit;
- přivoláme pomoc alespoň jednoho dalšího dospělého prostřednictvím mobilního telefonu, s pomocí žáků, případně dalších dospělých osob;
- stále se snažíme žáka verbálně uklidnit, pomalu se přibližujeme k žákovi (do bezpečné vzdálenosti), snažíme se autoagresivní chování zastavit (vždy je třeba nutně vzít v úvahu fyzickou sílu žáka, která se v situaci afektu násobí), např. vzít žáka za ruce, navázat oční kontakt, nabídnout alternativu (změnu situace);

- v případě velké fyzické síly čekáme na pomoc dalšího dospělého;
- kontaktujeme zákonné zástupce žáka, v případě potřeby Zdravotnickou záchrannou službu, při agresi vůči druhým osobám i Policii ČR (ve zvlášť závažných případech).

3) V případě vzniku rizikové situace mimo budovu školy (např. vycházka; školní akce):

- povinností pedagogického pracovníka je chránit bezpečí a zdraví žáka i mimo budovu školy/školského zařízení, kdy provádění této zásady má svůj odraz ve školském zákoně a dalších prováděcích předpisech. Jedná se např. o pravidla, která se týkají pedagogického dohledu nad žáky v případě výuky mimo místo, kde se obvykle uskutečňuje vzdělávání (např. § 3 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů, který stanovuje, že při akcích mimo místo, kde škola uskutečňuje vzdělávání, nesmí na jednu osobu zajišťující bezpečnost a ochranu zdraví žáků připadnout více než 25 žáků. Výjimku z tohoto počtu může stanovit s ohledem na náročnost zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků ředitel školy);
- pedagogický pracovník by měl při mimoškolních akcích zohlednit specifika projevů žáka s PAS (např. pro některé žáky s PAS může být cestování v MHD v dopravní špičce spouštěčem problémového chování);
- jestliže přeci jen dojde ke krizové situaci, snažíme se zajistit bezpečí ostatním žákům, žáka s PAS se snažíme verbálně uklidňovat, zastavit ho, přimět ho, aby se posadil, fyzicky blokuje cestu k silnici a dalším nebezpečným místům (např. vodní plocha, koleje);
- je také vhodné zajistit, aby se do řešení situace nezapojovali kolemjdoucí a ostatní neznámé/nepoučené osoby;
- čekáme, až afekt u žáka s PAS zeslábně, informujeme o situaci školu a zákonné zástupce žáka, dohodneme se na dalších krocích;
- v případě, že je situace i nadále vážná, kontaktujeme Zdravotnickou záchrannou službu, při agresi vůči druhým osobám i Policii ČR (ve zvlášť závažných případech).

Příklad:

PLÁN C – SCÉNÁŘ MIMOŠKOLNÍCH AKCÍ:

- pokud se žák účastní mimoškolní akce (např. divadelní představení; výstavy; besedy; návštěva knihovny; školní výlety; exkurze), musí být o času konání, průběhu a náplni včas informován samotný žák i jeho zákonný zástupce. Mimoškolní akce se žák účastní po vzájemné domluvě třídního učitele a zákonného zástupce, s přihlédnutím ke specifickým projevům žáka s PAS v chování, k aktuálnímu stavu žáka a charakteru akce;
- po dobu mimoškolní akce se pedagogický pracovník věnuje zejména zabezpečení bezpečí žáka s PAS i ostatních žáků, snaží se předcházet krizovým situacím;
- v případě problémového chování realizuje pedagogický pracovník krizový scénář dle pravidel popsaných v Krizovém plánu, případně postupuje obdobně jako v plánu A. Každá taková situace by měla být následně zaznamenána, měly by být zachyceny její příčiny, průběh a postupy při řešení, zároveň by se mělo zaznamenat, zda a případně co napomohlo k řešení situace.

7. Doporučené odkazy, literatura

Literatura

BAZALOVÁ, B., NOVÁKOVÁ, J. Zkušenosti žáků s poruchou autistického spektra s inkluzivním vzděláváním. In KLENKOVÁ, J., VÍTKOVÁ, M. et al. *Inkluzivní vzdělávání se zřetelem na věkové skupiny a druhy postižení*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5731-9.

BĚLOHLÁVKOVÁ, L., VOSMIK, M. *Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-687-2.

BITTMANNOVÁ, L., BITTMANN, J. *Podpora začlenění žáka s autismem do třídního kolektivu: prevence šikany prostřednictvím besed se spolužáky, rodiči a pedagogy*. Praha: Pasparta, 2017. ISBN 978-80-88163-53-4.

BITTMANNOVÁ, L., BITTMANN, J. *Prevence a účinné řešení šikany. U žáků a studentů s Aspergerovým syndromem a vysoce funkčním autismem*. Praha: Pasparta, 2016.

BLEACH, F. *Každý jsme jiný: kniha pro všechny kluky a holky, kteří mají sourozence s autismem*. Praha: APLA, 2011. ISBN 978-80-260-2431-6.

BOGDASHINA, O. *Specifika smyslového vnímání u autismu a Aspergerova syndromu*. Praha: Pasparta, 2017. ISBN 978-80-88163-06-0.

BÜCKEN-SCHAAL, M. *Emoce – Obrázkové karty: pro porozumění emocím a rozvoj sociálních dovedností*. Praha: Pasparta, 2018. ISBN 978-80-88290-10-0.

COTTINI, L., VIVANTI, G., BONCI, B., CENTRA, R. *Autismus: jak pracovat s dětmi a dospívajícími s poruchami autistického spektra: komplexní manuál a rádce při realizaci inkluzivního vzdělávání pro pedagogy, terapeuty a rodiče*. Praha: Logos, 2017. ISBN 9788090670716.

ČADILOVÁ, V., JŮN, H., THOROVÁ, K. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-319-2.

ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z. *Tvorba individuálních vzdělávacích plánů: pro žáky s poruchou autistického spektra*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-88163-39-8.

ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z. *Specifika výchovy, vzdělávání a celoživotní podpory lidí s Aspergerovým syndromem*. Praha: IPPP, 2006. ISBN 80-86856-20-8.

ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z. *Metodika práce asistenta pedagoga při aplikaci podpůrných opatření u žáků s poruchou autistického spektra nebo vybraným psychickým onemocněním*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4453-6.

ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z. *Strukturované učení: vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-475-5.

DUBIN, N. *Šikana dětí s poruchami autistického spektra*. Praha: Portál, 2009. ISBN 80-7367-041-0.

GILLBERG, E., PEETERS, T. *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-856-2.

GRANDINOVÁ, T., PANEK, R. *Mozek autisty*. Praha: Mladá fronta, 2014. ISBN 978-80 204-3115-8.

GRANDIN, T. *Jak to vidím já*. Praha: Csémy Miklós ve spolupráci s Janou Csémy, 2015. ISBN 978-80-906078-0-4.

KENDÍKOVÁ, J., VOSMIK, M. *Jak zvládnout problémy dětí se školou*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-905576-0-4.

KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7478-026-4.

NAOKI, H. *A proto skáču!* Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-7432-711-7.

PEŠEK, R. *Co často zajímá rodiče a učitele dětí s Aspergerovým syndromem: nebojujte s těmito dětmi, uče se s nimi „tančit“*. 2. vydání. Praha: Pasparta, 2017. ISBN 978-80-88163-65-7.

ŘÍČAN, P., JANTOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.

SAINSBURY, C. *Martan na hřišti: jak porozumět žákům s Aspergerovým syndromem*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-905993-8-3.

THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-091-7.

TUCKERMANN, A., HÄUßLER, A., LAUSMANN, E. *Strukturované učení v praxi: uplatnění principů Strukturovaného učení v prostředí běžné školy*. Praha: Pasparta, 2014. ISBN 978-80-905576-3-5.

WELTON, J. *Povím vám o Aspergerově syndromu*. Brno: Edika, 2014. ISBN 978-80-266 0564-5.

ZOBAČOVÁ, H. *Obrázkovnik pro nácvik správného chování*. Praha: Pasparta, 2018. ISBN 978-80-88163-92-3.

ŽAMPACHOVÁ, Z., ČADILOVÁ, V. *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem s poruchami autistického spektra*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3377-6.

Legislativní ukotvení v zákonných a podzákonných normách

Úmluva o právech dítěte, sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, sdělení č. 10/2010 Sb. m. s.

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Metodické pokyny

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28).

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních.

Internetové odkazy

DSM V: *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. American Psychiatric Association [online]. 2018 [cit. 2019-01-08]. Dostupné z: <https://www.psychiatry.org/psychiatrists/practice/dsm>

ICD-11: *International Classification of Diseases 11th Revision*. World Health Organization [online]. 2018 [cit. 2019-01-08]. Dostupné z: <https://icd.who.int/>

Doporučené kontakty na vybrané organizace zajišťující vzdělávání v oblasti PAS

- APLA Jižní Čechy, z.ú. (<http://www.aplajc.cz/kurzy>)
- Autistická škola Brno, p. o. (<http://autistickaskola.cz/cs/nabizime/akreditovane-kurzy-na-vzdelavani-zaku-s-pas/>)
- Centra celoživotního vzdělávání
- Centrum terapie autismu, s.r.o. (<https://www.terapie-autismu.cz/kurzy/>)
- Česká odborná společnost aplikované behaviorální analýzy, z.s. (<http://csaba.cz/vzdelavani/>)
- Masarykova univerzita (<https://www.ped.muni.cz/celozivotni-vzdelavani/kurzy-czv/jaro-2019/zaklady-aplikovane-behavioralni-analyzy-kurz-akreditovany-msmt>,
<https://www.ped.muni.cz/celozivotni-vzdelavani/kurzy-czv/jaro-2019/zakladni-postupy-v-aplikovane-behavioralni-analyze>,
- Národní institut pro další vzdělávání (<https://www.nidv.cz/vzdelavaci-programy>)
- Národní ústav pro autismus, z.ú. (<https://www.vzdelavani.nautis.cz/>)
- Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (<http://www.nuv.cz/p/nv>)
- PASPOINT, z.ú. (<https://www.paspoint.cz/all-project-list/sluzby/vzdelavani/>)
- Základní škola a Praktická škola SVÍTÁNÍ, o.p.s. (<http://svitani.cz/vzdelavaci-centrum/vzdelavaci-centrum-charakteristika/>)

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Jmenný seznam koordinátorů péče o žáky s PAS

Příloha č. 2: Desatero pro školy aneb „Do školy poprvé přichází žák s PAS“

Příloha č. 3: Desatero komunikace se žákem s PAS ve škole

Příloha č. 4: Seznam organizací z oblasti sociálních služeb, které se v ČR zabývají péčí o žáky s PAS v jednotlivých krajích

Příloha č. 1: Jmenný seznam koordinátorů péče o žáky s PAS

Krajské koordinátorky pro péči o děti s poruchami autistického spektra					
KRAJ	JMÉNO	ŠPZ	ADRESA	TEL. Č.	E-MAIL
Jihočeský	Mgr. Jana Písková	SPC	Štítného 3, České Budějovice 370 01	601 378 041	spcmp.cb@seznam.cz
Jihomoravský	Mgr. Zuzana Žampachová	SPC	Štolcova 16, Brno 618 00	548 424 075	zampachova@autistickaskola.cz
Karlovarský	Mgr. Iva Habartová	SPC	Hradební 17, Cheb 350 02	739 322 352 606 601 235	spc_cheb@volny.cz i.habartova@specskoly.eu
Královéhradecký	Mgr. Eva Jarková	SPC	Hradecká 1231, Hradec Králové III 500 03	495 514 681 606 762 981	specialnicentrum@seznam.cz
Liberecký	Mgr. Zdeňka Sokolová	SPC	28. října 1872, Turnov 511 01	481 312 140 778 772 338	sokolova.zdenka@pppsemi ly.cz
Moravskoslezský	Mgr. Michaela Mlynarczyková	SPC	Kpt. Vajdy 1a, Ostrava 700 03	596 768 131	spc.mlynarczykova@zskptv ajdy.cz
Olomoucký	Mgr. Kateřina Lamačová	PPP a SPC Olomouckého kraje	17. listopadu 43, Olomouc 779 00	585 235 246 778 751 608	lamacova@spc-olomouc.cz
Pardubický	Mgr. Markéta Jirásková	SPC	Komenského 432, Pardubice 530 03	466 049 918 736 753 652	jiraskova@svitani.cz
Plzeňský	PhDr. et Mgr. Petra Průchová	SPC	Macháčkova 43, Plzeň 318 00	377 539 337 777 354 734	pruchovape@skolymach.cz
Praha	Mgr. Kateřina Šanderová	SPC	Chotouňská 476, Praha 10 108 00	274 772 945	spcchotounska@volny.cz
Středočeský	Mgr. Vladimíra Nedbalová	PPP	Jaselská 826, Kolín 280 02	321 722 116	nedbalova@pppsk.cz
Ústecký	Mgr. Vanda Korandová	SPC	Trnovanská 1331, Teplice 415 01	417 537 428	vanda.korandova@spcteplice.cz

Kraj Vysočina	Mgr. Ilona Dohnalová	SPC	Demlova 28, Jihlava 586 01	567 570 048	dohnalova.spcji@centrum.cz
Zlínský	Mgr. Petra Slovákova	SPC	Středová 4694, Zlín 760 05	577 241 256	slovakova@skola-spc.cz

Pozn. Aktualizace adresáře naleznete na:

<http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/kontakty>

Příloha č. 2: Desatero pro školy aneb „Do školy poprvé přichází žák s PAS“

- 1. Informace** – seznámení učitelů, dalších pedagogických pracovníků školy s problematikou poruch autistického spektra v celé její šíři.
- 2. Rodina** – vhodné je navázat úzkou spoluprací s rodinou žáka s PAS ještě před zahájením vzdělávání žáka (zaměřit se např. na charakteristiku žáka; jeho silné a slabé stránky; specifika v chování; dosavadní průběh vzdělávání; poradenskou podporu v ŠPZ), nastavit spolupráci a průběh péče o žáka s PAS (např. pravidelný kontakt s rodinou; výměna informací o práci se žákem ve škole a v domácím prostředí; snaha o jednotný přístup; využívání stejných metod).
- 3. Prostředí školy** – po dohodě se zákonnými zástupci žáka stanovujeme postup, jak seznámit spolužáky a další pracovníky školy se specifiky žáka. Je důležité podávat srozumitelné a konkrétní informace k danému žákovi s PAS, ne pouze obecné. Je vhodné zařadit programy práce se třídou, které umožní lepší seznámení se žáků třídy navzájem.
- 4. Doporučení ŠPZ** – naplňování doporučení uvedených v Doporučení pro vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Spolupráce se školským poradenským zařízením, spoluúčast při průběžném vyhodnocování poskytování podpurných opatření.
- 5. Koordinátoři PAS** – v každém kraji působí krajský koordinátor péče o žáky s PAS v oblasti školství, který má přehled o poskytovaných službách a možnostech podpory pro tyto žáky v daném kraji. Seznam koordinátorů je uveřejněn na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy či Národního ústavu pro vzdělávání a je i součástí příloh tohoto metodického doporučení.
- 6. Respekt k individualitě** – úkolem školy je respektovat specifika každého žáka a zajistit průběh vzdělávání v souladu se vzdělávacími potřebami žáka, současně vytvářet stabilní, vstřícné prostředí, ve kterém se budou všichni žáci cítit bezpečně.
- 7. Komunikace** – podporovat rozvoj verbální i neverbální komunikace. Většina žáků s PAS má významné deficity v komunikaci. Neverbální komunikace nemusí být čitelná, žáci s PAS mohou mít i osobitý komunikační styl. Pro žáky s PAS může být obtížné porozumění zejména nejednoznačným otázkám, složitým a dlouhým souvětím, ironii, sarkasmu, nadsázce. Řada žáků s PAS využívá i různé systémy znakování.
- 8. Předvídatelnost** – pro některé žáky s PAS jsou důležitá konkrétní, přesná sdělení (např. co; kdy; kde; jak; v jakém pořadí). Pro většinu žáků s PAS je nezbytné informace spojovat s vizualizací.
- 9. Motivace** – žák s PAS musí rozumět smyslu vykonávané činnosti. Důležité je stanovit individuální motivaci pro konkrétního žáka a následně ji ve spojení s realizovanými činnostmi pozitivně posilovat, propojovat i se systémem odměn.
- 10. Tolerantní a empatický přístup** – porucha autistického spektra může způsobit nestandardní projevy v chování, které je třeba brát na vědomí a přehnaně na ně neupozorňovat. Znevýhodnění není důvodem k bezbřehé akceptaci všech projevů chování žáka. Je třeba definovat projevy chování, které se budou v rámci školy tolerovat, vzhledem k tomu, že vyplývají z podstaty PAS. Důležité je předcházení vzniku nežádoucího chování a nastavení intervenčního postupu (viz kapitola 5 a 6 metodického doporučení) pro případy, kdy takové chování nastane.

Příloha č. 3: Desatero komunikace se žákem s PAS ve škole²

- 1. Zohlednit zkušenosti zákonného zástupce a nejbližšího okolí žáka s PAS** – pro nastavení přístupu a komunikace se žákem v průběhu jeho vzdělávání je velmi důležité vycházet ze zkušeností jedinců z nejbližšího okolí žáka (např. zákonných zástupců žáka, rodinných příslušníků).
- 2. Respektovat specifika v navazování a udržení očního kontaktu** – u žáků s PAS může být oční kontakt vyhýbavý či ulpívavý, pro některé žáky s PAS je důležitější obsah sdělení než udržování očního kontaktu. Žáka s PAS může rozrušit i vzdálený oční kontakt – při současném hovoru pedagoga s jinou osobou.
- 3. Dodržovat osobní zónu jedince** – pro některé žáky s PAS je obtížné zachovat během konverzace přiměřenou vzdálenost od komunikačního partnera. Žáci s PAS často nejsou schopni vyhodnotit, nakolik vstupují do jeho osobní zóny (lze využít vizualizace např. pomocí položeného archu papíru na podlaze – „podsedák“ při sezení na koberci). Dodržování osobní zóny by mělo být oboustranné. V případě potřeby je možné žáka s PAS navést k udržení osobní zóny. U sensoricky citlivých jedinců je potřeba přihlídnout k jejich specifikům (např. doteky; intenzita hlasu).
- 4. Vzít v úvahu případné zvláštnosti v řeči** – např. zvýšené či snížené tempo řeči, hlasitost, zvláštní vyjadřování, specifika v intonaci, echolálie, verbalizace. U některých žáků expresivní řeč zcela chybí nebo ji funkčně nevyužívají.
- 5. Neodsuzovat způsob komunikace upřednostňovaný žákem a nestandardní projevy chování** – např. motorický neklid; nepřiměřená gestikulace; grimasování; nezdvořilost (např. nepozdraví; nepoděkuje); nevhodné komentování určitých skutečností; používání vulgarismů. Nastavte žákovi s PAS jasné hranice a vysvětlete, proč a v jakých situacích je určité chování akceptováno, či nikoliv. Nevhodné chování žáka s PAS klidným hlasem, gestem odmítněte.
- 6. Mluvit přiměřeně hlasitě, konkrétně, jednoznačně, stručně, zachovávat klidný tón** – pro žáka s PAS je důležité vědět CO, JAK, KDE, KDY, KDO a PROČ. Problematické může být používání ironie, dvojsmyslů či jazykových hříček v komunikaci. Mnozí žáci s PAS jim nerozumí nebo je chápou doslovně, což vede k neočekávaným reakcím. Neměli bychom také dávat najevo překvapení z odlišného způsobu myšlení.
- 7. Podle potřeby usměrňovat průběh konverzace** – seznámit žáka s průběhem konverzace, vysvětlit mu, co je jejím hlavním tématem. Žáci s PAS mají tendenci odbíhat od tématu hovoru ke svým oblíbeným tématům, ulpívat na detailech. Pokud má žák s PAS nutkavou potřebu nadále hovořit, je třeba vymezit čas pro jeho sdělení, poté se vrátit zpět k původnímu tématu.
- 8. Zeptat se, pokud nerozumíte obsahu sděleného** – taktně se žáka s PAS doptejte, pokud nevíte, co chtěl sdělit. Nehovořte o žákovi s PAS před ním, ale obraťte se přímo na něj.
- 9. V případě obtíží s porozuměním využívat vizuální podporu** – u některých žáků s PAS se setkáváme s významnými problémy v porozumění řeči. V takovém případě je dobré využívat vizuální podporu, např. obrázky, grafy, symboly, piktogramy, sociální příběh, časový plán.
- 10. Shrnutí a adresnost sdělovaného obsahu, zdůraznění důležitých bodů** – někteří žáci s PAS obtížně rozlišují podstatné informace od nepodstatných. Příliš mnoho informací je může zahltnout a nemusí vést k pochopení. Při nepochopení frontálních instrukcí je u některých žáků potřeba sdělení směřovat konkrétně k jejich osobě a ověřit si, zda žák správně porozuměl sdělení.

² 1+10 zásad komunikace s lidmi s autismem bylo rovněž vytvořeno Národním ústavem pro autismus. Materiál je dostupný na https://nautis.cz/_files/userfiles/PR_osveta/110_zasad_komunikace.pdf

Příloha č. 4: Seznam organizací z oblasti sociálních služeb, které se v ČR zabývají péčí o žáky s PAS v jednotlivých krajích³

Hlavní město Praha

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
AUT – Centrum o.p.s.	ABA, neurovývojová stimulace, stimulační program Maxík, Sensorická integrace, školička	Pod Brentovou 555/6, 150 00 Praha 5	https://www.aut-centrum.cz/	730 897 041 kontakt@aut-centrum.cz
Autistik	Rehabilitační, terapeutické a ozdravné pobyty pro rodiny s autistickými dětmi, přednášky, praktické výcviky, konference	Kyselova 1189/24, 182 00 Praha 8	http://www.autistik.eu	autistik@volny.cz
Centrum Terapie Autismu s.r.o. v Praze v Emauzích	Terapeutická práce s dětmi s PAS a neurovývojovými poruchami	Vyšehradská 49, 128 00 Praha 2	https://www.terapie-autismu.cz	792 317 790 info@cta.cz
Centrum Terapie Autismu v Praze Na Zderaze 11	Terapeutická práce s dětmi s PAS a neurovývojovými poruchami	Na Zderaze 11, 120 00 Praha 2	https://www.terapie-autismu.cz	info@cta.cz

³ Seznam vychází ze zpráv o péči o žáky s PAS v jednotlivých krajích ČR zpracovaných koordinátorkami péče o žáky s PAS v oblasti školství při NÚV. Neklade si nároky na komplexní taxativní výčet všech organizací v daném kraji.

Národní ústav pro autismus, z.ú.	Středisko odborného poradenství a diagnostiky	Libocká 40, 162 00 Praha 6 – Liboc	https://nautis.cz	606 729 672 poradna@nautis.cz
Národní ústav pro autismus, z.ú.	Středisko včasné intervence	Písecká 1967/5, 130 00 Praha 3 Brunnerova 3, 163 00 Praha 17	https://nautis.cz	235 302 111 vcasna.intervence@nautis.cz
Národní ústav pro autismus, z.ú.	Terapeutické a sociálně rehabilitační středisko	Na Truhlářce 24, 180 00 Praha 8	https://nautis.cz	777 703 417 terapie@nautis.cz
Národní ústav pro autismus, z.ú.	Denní centrum	Ústavní 102, 181 00 Praha 8	https://nautis.cz	773 553 061 klara.nemcova@nautis.cz
Národní ústav pro autismus, z.ú.	Středisko odlehčovacích služeb	Ústavní 102, 181 00 Praha 8	https://nautis.cz	774 723 197 sarka.henychova@nautis.cz
Národní ústav pro autismus, z.ú.	Středisko osobní asistence a chráněného bydlení	Marie Cibulkové 356, 140 21 Praha 4	https://nautis.cz	774 723 196 jan.slosarek@nautis.cz
Ruka pro život, o.p.s.	Denní stacionář	Rajmonova 1199/4, 182 00 Praha 8 Skloněná 308/16, 190 00 Praha 9	http://www.rukaprozivot.cz	733 158 496 info@rukaprozivot.cz
SPRP, z.s. – Společnost pro ranou péči	Raná péče	Klimentská 2, 110 00 Praha 1	http://www.ranapece.cz/	224 826 858 centrum@ranapece.cz

Jihočeský kraj

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
APLA Jižní Čechy	Raná péče, odlehčovací služby, KBT terapie, vzdělávání	Farského 887, 39002 Tábor	http://www.aplajc.cz	773 881 544 info@aplajc.cz
Auticentrum, o.p.s.	Odlehčovací služba, sociálně aktivizační služby	Plzeňská 2219/44, 370 04 České Budějovice	http://www.auticentrum.cz	606 046 118 auticentrum@centrum.cz
SPRP – Společnost pro ranou péči	Raná péče	Čechova 164/1, 370 01 České Budějovice	http://www.ranapece.cz	385 520 088 budejovice@ranapece.cz

Jihomoravský kraj

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
Diakonie ČCE – středisko BETLÉM	Domov pro dospělé osoby, chráněná bydlení, odlehčovací služby, sociálně terapeutické dílny, stacionáře pro děti	Císařova 394/27, 691 72, Klobouky u Brna	http://www.betlem.org	519 419 848 reditel@betlem.org
Diecézní charita Brno	Osobní asistence, chráněné bydlení	třída Kpt. Jaroše 1928/9, 602 00 Brno	http://dchb.charita.cz/	545 426 610 reditelstvi@brno.charita.cz
Domov pro mne, o.s.	Osobní asistence	Kounicova 42, 602 00 Brno	http://www.domovpromne.cz	541 245 664 domov@domovpromne.cz
DOTYK II, o.p.s.	Raná péče, sociální rehabilitace	Vídeňská 11/127, 619 00 Brno	http://www.dotyky2.cz	608 095 130 info@dotyk2.cz
OS LOGO, z.s.	Sociální rehabilitace, sociální poradenství, raná péče, centrum denních služeb	Vsetínská 527/20, 639 00 Brno	http://www.oslogo.cz	543 420 677 oslogo@oslogo.cz
Paspoint, z.ú.	Raná péče, sociálně aktivizační služby, osobní asistence, sociální rehabilitace, volnočasové aktivity, vzdělávání	Škroupova 2774/54, 636 00 Brno	https://www.paspoint.cz	775 170 795 kancelar@paspoint.cz
Ruka pro život, o.p.s.	Denní stacionář, domov pro OZP	Božetěchova 11/15, 612 00 Brno	http://www.rukaprozivot.cz	549 216 555 bozetechova@rukaprozivot.cz
Středisko Eliada	Osobní asistence, odlehčovací služby	Kamenná 11, 639 00 Brno	http://dorea-eliada.cz	734 437 319 Vedouci.eliada@slezskadiakonie.cz

Karlovarský kraj

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
Centrum pro rodinu a dítě Valika	Sociálně aktivizační služby, rozvoj a podpora náhradní rodinné péče	Nádražní 61/8, 360 17 Karlovy Vary	http://www.valika.cz	info@valika.cz
Denní centrum Žirafa, z.s.	Ambulantní sociální služba	Gagarinova 506/20, 360 01 Karlovy Vary	http://www.dennicentrumzirafa.cz	602 535 366 renatakunesova@seznam.cz
KOTEC o.p.s.	Služby sociální prevence	Nádražní náměstí 299/8, 353 01 Mariánské Lázně	http://www.kotec.cz	608 656 543
Správa zdravotních a sociálních služeb Cheb	Jesle a stacionář pro děti s očními vadami, domov pro OZP, raná péče, Centrum rozvoje pěstounské péče, pečovatelská služba, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Pohoda	Pastýřská 4, 350 02 Cheb	http://www.szss-cheb.cz	607 075 206 reditel@szss-cheb.cz
Středisko rané péče pro Karlovarský kraj	Raná péče	Vítězná 1255/40, 360 01 Karlovy Vary	http://www.ranapece.cz/	777 234 036 centrum@ranapece.cz

Kraj Vysočina

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
Centrum Terapie Autismu s.r.o.	Terapeutická práce s dětmi s PAS a neurovývojovými poruchami	Na Valech 259, 580 01 Havlíčkův Brod	https://cta-hb.webnode.cz/	607 985 492 Marcela.novotna@cta.cz
Denní a týdenní stacionář Jihlava	Denní stacionář, týdenní stacionář	Královský vršek 1106/9, 586 01 Jihlava	http://www.stacionar-jihlava.cz	567 210 270 reditel@stacionar-jihlava.cz
Domov Kamélie Křižanov	Domov pro OZP, chráněné bydlení, domov se zvláštním režimem	Zámek 1, 594 51 Křižanov	https://www.domovkamelie.cz	566 543 401 reditelka@domovkamelie.cz
Domov Kopretina Černovice	Denní stacionář, týdenní stacionář, domov pro OZP, chráněné bydlení, sociálně terapeutické dílny, odlehčovací služby	Dobešovská 1, 394 94 Černovice	http://www.domovkopretina.cz	565 427 111 info@domovkopretina.cz
Integrační centrum Sasov	Denní stacionář, odborné sociální poradenství, sociální rehabilitace	Sasov 15, 586 01 Jihlava	https://www.icsasov.cz/	728 373 968 stacionar@icsasov.cz
MEDOU, z.s.	Sociální poradenství, centrum denních služeb	Svatopluka Čecha 665, 396 01 Humpolec	http://medou-humpolec.cz/	606 669 229 MEDOU@POST.CZ
Oblastní charita Havlíčkův Brod	Centrum osobní asistence, středisko rané péče, chráněné bydlení...	B. Němcové 188, 580 01 Havlíčkův Brod	http://hb.charita.cz/	731 604 768 provoz@charitahb.cz
Portimo, o.p.s.	Raná péče, sociálně aktivizační služby, osobní asistence, centrum prevence	Drobného 301, 592 31 Nové Město na Moravě	http://www.portimo.cz	566 615 217 portimo@portimo.cz

Raná péče Třebíč	Raná péče	Vltavínská 1402, 674 01 Třebíč	http://www.ranapecetrebic.cz	606 860 551 ranapece@trebic.charita.cz

Královéhradecký kraj

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
Centrum Orion, z.s.	Hipoterapie, rekondiční pobyty, jednodenní akce, letní tábory, víkendové akce	Dlouhá ves 116, 516 01 Rychnov nad Kněžnou	http://centrum-orion.cz	494 530 079 Orion@centrum-orion.cz
Centrum pro integraci osob se zdravotním postižením HK, o.p.s.	Sociální aktivizační služby, odborné sociálně právní poradenství, rehabilitační a kompenzační pomůcky, vzdělávání	Jana Černého 8/28, 503 41 Hradec Králové	http://www.czphk.cz	495 538 867 czphk@czphk.cz
Křesadlo HK – centrum pomoci lidem s PAS, z.ú.	Sociální rehabilitace, odborné sociální poradenství, podpůrné rodičovské/ sourozenecké skupiny, individuální rodičovská/ sourozenecká péče	Okružní 1130, 500 03 Hradec Králové	https://www.kresadlohk.cz	777 009 637 info@kresadlohk.cz
Skok do života, o.p.s.	Cvičení, bydlení, chráněná dílna, bistro	Brožíkova 451, 500 12 Hradec Králové	http://www.skokdozivota.cz	724 461 105 Monika.vrabцова@skokdozivota.cz
Středisko rané péče Sluníčko	Raná péče	Karla IV. 1222, 500 02 Hradec Králové	http://www.charitahk.cz	777 721 642 slunicko@charitahk.cz
Ústav sociální péče pro mládež Kvasiny	Sociální péče	Kvasiny 340, 517 02 Kvasiny	http://www.uspkvasiny.cz	494 596 487-9 j.maskova@uspkvasiny.cz

Liberecký kraj

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
Centrum LIRA, z.ú.	Raná péče, sociálně aktivizační služby	Matoušova 406, 460 07 Liberec	http://www.centrumlira.cz	info@centrumlira.cz
Centrum pro rodinu Náruč, z.ú.	Rodinné centrum, náhradní rodinná péče, miniškolka	Skálova 540, 511 01, Turnov	https://www.naruc.cz	775 964 312
D.R.A.K., z.s.	Chráněná dílna, sociální služby	Oblačná 450/1, 460 05 Liberec	http://www.sdruzenidrak.org	485 102 668 info@sdruzenidrak.org
ELVA help, z.s.	Sociální poradenství, sociální rehabilitace	Palachova 504/7, 460 01 Liberec	http://elvahelp.cz	607 725 304 handicap.help@seznam.cz
Národní ústav pro autismus, z.ú.	Oddělení terapeutických služeb	Pivovarská 1590/26, 466 01 Jablonec nad Nisou	https://nautis.cz	julius.bittmann@nautis.cz
Středisko pro ranou péči Liberec, o.p.s.	Raná péče	Matoušova 406, 460 07 Liberec	http://www.ranapece.eu/	485 109 564 liberec@ranapece.eu

Moravskoslezský kraj

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
ABC, o.p.s.	Rodičovská skupina, sourozenecká skupina, odpolední aktivity pro děti	Nábřeží SPB 455, 70 800 Ostrava	http://www.autistickedite.cz	720 183 128 Info.abc.ops@gmail.com
ADAM – autistické děti a my	Terapeutické aktivity, letní tábory, výlety s asistencí, pobytové akce, volnočasové aktivity, rodičovské skupiny, vzdělávací semináře a workshopy	Mozartova 1092/2, 736 01 Havířov-město	http://adam-pas.cz	608 853 940 gerdova@adam-pas.cz
AlFi, z.s.	Raná péče	Brandlova 1267/6, 702 00 Ostrava	http://www.alfi-ostrava.cz	603 337 641 info@alfi-ostrava.cz
Centrum Terapie Autismu	Nácviky sociálně komunikačních dovedností O.T.A. terapie	Pobočka CTA Ostrava se nachází v prostorách MŠ Paprsek Mjr. Nováka 1455/34 700 30 Ostrava-Hrabůvka	https://ctatest.webnode.cz	lenka.opocenska@cta.cz +420 733 793 712
MIKASA, z.s.	Průvodcovství rodin dětí s autismem, sociální rehabilitace, denní stacionář, aktivizační a motivační programy pro osoby s autismem	Čujkovova 40a, 700 30 Ostrava – Zábřeh	http://www.mikasa-detem.cz/	774 49 89 56 info@mikasa-detem.cz
Naše rovnováha, z.s.	Multidisciplinární týmy, týmy okolo dítěte	Nová cesta 3, Mistřovice, 735 62 Český Těšín	http://naserovnovaha.cz	604 215 602 mdt.rovnovaha@gmail.com

Poradenské středisko pro rodinu a dítě „RaD“	Raná péče	Atriová 5, 736 01 Havířov-město	https://www.ssmh.cz	596 885 678 poradenskestredisko-rad@ssmh.cz
RAIN MAN, spolek rodičů a přátel dětí s autismem	Vzdělávací kurzy, terapie, tábory, klubovna, víkendové a týdenní pobyty	Tichá 718/11, 721 00 Ostrava	http://www.rain-man.cz/	723 564 399 info@rain-man.cz
Slezská diakonie	Raná péče	Na Nivách 7, 737 01 Český Těšín	http://www.slezskadiakonie.cz	558 764 333 ustredi@slezskadiakonie.cz
Středisko rané péče SPRP Ostrava	Raná péče	Havlíčkovo nábřeží 2728/38, 702 00 Ostrava	http://www.ranapece.cz	774 567 236 ostrava@ranapece.cz

Olomoucký kraj

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
Dětské centrum 1990 (DC 90 Olomouc)	Denní stacionář, chráněné dílny, rehabilitace, divadlo, logopedie	Nedbalova 36, 779 00 Olomouc	http://www.dc90.cz	585 411 104 detskecentrum.topolany@seznam.cz
Dětské poradenské a terapeutické centrum Sedmička	Vyšetření, terapie, rehabilitační a specializované služby	Zikmundova 12, 772 00 Olomouc	http://www.7centrum.cz	777 566 027 info@7centrum.cz
Dětský klíč Šumperk, o.p.s.	Osobní asistence, odlehčovací služby, sociální rehabilitace, diagnostika	Kozinova ulice 35/5, 787 01 Šumperk	https://www.detskyklic.cz	583 550 118 DKnedomova@seznam.cz
Jdeme autistům naproti, z.s.	Raná péče, sociální rehabilitace, letní příměstský tábor	Žilinská 198/26a, 779 00 Olomouc	http://www.jan-olomouc.cz	608 366 835 jan.olomouc@gmail.com
Klíč – centrum sociálních služeb	Denní stacionář, týdenní stacionář, domov pro OZP	Dolní Hejčínská 28, 779 00 Olomouc	http://www.klic-css.cz	585 425 921 petr.matuska@klic-css.cz
Rodinné centrum Olivy, z.s.	Rodinné centrum, modré odpoledne – zájmový kroužek pro děti s PAS	Lipová 15, 779 00 Bystrovany	http://www.olivy-os.cz	777 963 362 olivy.os@seznam.cz
Středisko rané péče SPRP,	Raná péče	Střední Novosadská 356/52, 779 00 Olomouc	https://www.ranapece.cz	585 222 921 olomouc@ranapece.cz

Pardubický kraj

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
Domov sociálních služeb Slatiňany	Odlehčovací služby, denní stacionář, chráněné bydlení, domov pro OZP	Klášteří 795, 538 21 Slatiňany	http://www.dss.cz	469 681 461-3 dss@dss.cz
Domov na zámku Bystré	Sociálně terapeutické dílny, podpora samostatného bydlení, chráněné bydlení, domov pro OZP	Zámecká 1, 569 92 Bystré	www.dnzbystre.cz	461 741 212 dnzbystre@dnzbystre.cz
LENTILKA – integrační školka a rehabilitační centrum	Integrační školka a rehabilitační centrum	Prodloužená 278, 530 09 Pardubice	https://www.drclentilka.cz/	733 724 538 belkova@drclentilka.cz
Mirea denní stacionář, o.p.s.	Denní stacionář	Mozartova 456, 530 09 Pardubice	https://mirea.cz	466 262 384 mirea@mirea.cz
Rodinné Integrační Centrum o.s.	Raná péče pro rodiny s dětmi s poruchami autistického spektra, s poruchami komunikace a sociální interakce; sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi s poruchami autistického spektra; sociální rehabilitace pro osoby s poruchami autistického spektra,	náměstí Republiky 2686, 532 27 Pardubice	https://www.ric.cz	739 025 071 info@ric.cz

	integrační aktivity pro rodiny s dětmi			
Ruka pro život, o.p.s.	Denní stacionář	J. E. Purkyně 1126 a 1150, 570 01 Litomyšl	http://www.rukaprozivot.cz	461 312 412 litomysl@rukaprozivot.cz
Středisko rané péče v Pardubicích, o.p.s.	Raná péče	Bělehradská 389, 530 09 Pardubice	https://ranapece-pce.cz	736 512 613-6 stredisko@ranapece-pce.cz

Plzeňský kraj

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
Akademie nadání	Společná setkávání, sdílení zkušeností dětí nadaných, dětí s dvojí výjimečností a jejich rodin	Jiráskovo náměstí 274/31, 326 00 Plzeň	https://www.akademie-nadani.cz/	604 612 205 info@akademie-nadani.cz
Motýl, o.s.	Raná péče, terapeutické dílny	Žlutická 2, 323 00 Plzeň	https://www.motyl-plzen.cz	774 855 133 motyl.plzen@centrum.cz
ProCit, z.s.	Sociálně aktivizační služby, volnočasové aktivity, fakultativní služby, poradenství, diagnostika, terapie	Smetanovy sady 114/15, 301 00, Plzeň	http://www.autismusprocit.cz	777 700 766 procit@centrum.cz

Středočeský kraj

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
Centrum sociálních služeb Tloskov	Denní stacionář, raná péče, domov pro osoby se ZP, chráněné bydlení, odlehčovací služby, sociální rehabilitace pobytová	Tloskov 1, 257 56 Neveklov	http://www.tloskov.eu/	317 740 111 centrum@tloskov.cz
Diakonie Českobratrské církve evangelické	Sociálně terapeutické dílny, sociální rehabilitace, denní stacionář, domov pro osoby se zdravotním postižením	Komenského nám. 140, 286 01 Čáslav	http://www.diakonie-stred.cz	327 316 595
Domov Mladá – poskytovatel sociálních služeb	Denní stacionář, domov pro OZP	Rakouská 552, 289 23 Milovice	http://domovmlada.cz	325 575 001-04 info@domovmlada.cz
Handicap centrum srdce, o.p.s.	Zaměstnání, bydlení, vzdělání, náplň volného času	Ostende 88, 290 00 Poděbrady	https://www.hcsrdce.cz/	728 180 180 reditel@hcsrdce.cz
Integrované centrum sociálních služeb Odlochovice	Chráněné bydlení, domov pro osoby se zdravotním postižením, doplňkové služby	Odlochovice 1, 257 03 Jankov	http://icsso.cz/	317 833 201 info@icsso.cz
Klinická logopedie a centrum canisterapie	Stacionář, canisterapie	Husova 24, 290 01 Poděbrady	http://www.canitera.cz/	605 974 118 ivbjtrv@gmail.com
Mela, o.p.s.	Poskytovatel sociálních služeb	Legerova 68, 280 02 Kolín	http://www.melaops.cz/	736 620 819 kratinova@melaops.cz

Národní ústav pro autismus, z.ú.	Domov se zvláštním režimem	Chýnovská 563, 252 66 Libčice nad Vltavou	https://nautis.cz	728 485 298 katerina.sulcova@nautis.cz,
Slunce Stochov, o.p.s.	Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením	Hornická 410, 273 03 Stochov	http://www.slunce.info	312 651 364
Středisko na Sioně	Raná péče, aktivizační služba pro rodiny s dětmi	Palackého nám. 320, 284 01 Kutná Hora	https://www.strediskonasione.cz/	327 311 493 marketa.sieglova@kh.hk.caritas.cz
Terapeutické centrum Modré dveře, z.ú.	Psychoterapie, sociální rehabilitace, sociální aktivizace, klinický psycholog	náměstí Smiřických 39, 281 63 Kostelec nad Černými lesy	http://www.modredvere.cz/	
Vítej, o.p.s.	Komunitní centrum pro osoby s autismem (chráněné bydlení, odlehčovací služby)	Kladenská 23, 273 45 Hřebeč	https://vitej.com	312 240 905 vitejobs@seznam.cz
Volno, z.ú.	Sdružení pro pomoc rodinám dětí s postižením	Rimavské Soboty 923, 280 02 Kolín 2	http://www.volno-os.cz/	321 622 331 volno@email.cz
Zvoneček Bylany – poskytovatel sociálních služeb	Domovy pro OZP, chráněné bydlení, odlehčovací služba, denní stacionáře, týdenní stacionáře	Pod Malým vrchem 1378, 282 01 Český Brod	https://zvonecekbylany.cz/	321 671 001 zvonecekbylany@seznam.cz

Ústecký kraj

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
APLA Severní Čechy, z.s.	Vzdělávací programy, asistenční služby, individuální a skupinová terapie, respitní péče	Alešova 268/1 400 01 Ústí nad Labem	https://www.apla-sc.cz	603 490 323 info@apla-sc-cz
Arkadie, o.p.s.	Odborné sociální poradenství, sociálně terapeutické dílny, sociální rehabilitace, denní stacionáře, služby bydlení, odlehčovací služba	Purkyňova 2004/10, 415 01 Teplice	http://www.arkadie.cz	417 562 803 info@arkadie.cz
Helias, Ústí nad Labem, o.p.s.	Osobní asistence, denní stacionář	Jateční 870/41, 400 01 Ústí nad Labem	http://www.helias.cz	724 280 108 drabro@seznam.cz
Pohoda, z.s.	Doprava klientů do škol, sociálních zařízení, psychorehabilitační pobyty	Trnovanská 1331, 415 01 Teplice	http://www.spcteplice.cz	608 510 895 pohoda-os@seznam.cz

Zlínský kraj

Název organizace	Zaměření	Adresa	Webové stránky	Telefonní, e-mailový kontakt
Auxilium, o.p.s.	Raná péče, sociálně aktivizační služby, osobní asistence, odlehčovací služba	Nemocniční 945, 755 01 Vsetín	http://www.auxilium.cz	auxilium@auxilium.cz
Centrum ÁČKO, p.o.	Odborné sociální poradenství, odlehčovací služby, sociální rehabilitace, setkání rodičů, pečujících	Husova 402/15, 757 01 Valašské Meziříčí	http://www.centrum-acko.cz	info@centrum-acko.cz 571 685 082
D centrum, z.s.	Ambulantní a terénní programy rodičům a dětem	Chlumská 453, 763 02 Zlín	http://www.dcentrumzlin.cz	739 966 554 info@dcentrumzlin.cz
Středisko rané péče Educo Zlín, z.s.	Raná péče	Chlumská 453, 763 02 Zlín-Louky	http://www.ranapecezlin.cz	739 777 729 ranapece.zlin@volny.cz
Unie Kompas, o.s.	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, terénní program, odborné sociální poradenství	Pod Stráněmi 2505, 760 01 Zlín	https://www.unko.cz/	577 011 947 dotazy@unko.cz
Za sklem, o.s.	Odborné sociální poradenství, sociálně aktivizační služby, sociální rehabilitace	Pardubská 293, 763 12 Zlín	http://www.zasklem.com	603 816 230 poradna@zasklem.com